

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

3027:6

SÜDERMANLAND

Svärta

24/1 1931

Ulriksson, Britta, 1930

Svar på ULMA:s frågelista 16 Brödet
och dess tillredning

71 bl.4:o

3027:6

Exc. OSD

excerperat av Ulla Greddeholm 1978
för ordreg. Sdm.

Fingelista nr 16.

Böckel och dess tillredning.

I. Suddande figor om bakning.

Baka heter i dialekternas form bäka. Ännu användes:
bäka pänkäker, väflar (men ej om fisk) Ta.
Ordet är ej heller användbart i uttryck av de i fingelista-
tan nämnda typerna: käsa (n II) knöser chöp se,
mürbräcks bunor chöp, söta stekar på o gäsar f
llur kau riga: ja ska bäka i
dä och därmed avse hela arbetet med
böckelns tillredning, men annars skiljer man
noggrant på de speciella benämningarna (se
sist. 25, 32, 39) Arbetet att baka benämnes bäk
(n III), vilket ord ännu betecknar den konstitet,
som bakas på en gång; ännu bäkbäk Ta.
P. U-u.

orig. - l. jf. Eric.
Seland - fm. s. 124.

2.

Tiden för bakning ha ställt sig något olika. I småne (och fattigare?) huskäll hade man bak, så man "vaf ätan" Ta. Men på andra ställen, "i prästgård o för stora böngårdar (m)" Ta, bakades "tumbrod" bröd och så och onjukt bröd varje vecka till "ströpsbröd" Kj. (se sid 48). Vid kyrkorna användades särskilda bake av fivarne brödsorten (kap. IX: 3). Dessa storbake togo nästan "hela rika" Ta (f I), åtminstone "hå Lager" y. i uppsiäk.

Hemmansam benämning på personen, som bake, sakas Ta. Kj. Karlamas deltagande i bakningen inskränkta sig till att de kunde hjälpa till med det tunga arbetet att slå limpdeggen (se sid 52). För detta skulle de som be- löning ha en sup.

Bakväringar och bakfärdar förekommo ej. Uppskaffa- re sakas ännu, fastän det är naturligtvis finns att köpa, men mestadels, ja så gott som uteslut- tande bakas ännu allt i hemmen.

P. U. u.

II. Allmänna frägor om brodet.

ett uttryck som "je me en bit bröd i quäs
nämn" Ta. kunde förekomma. Men det torde nä-
maste få betraktas som i det närmaste med uttrycket
av typen: gå i Guds namn! gör det; Guds namn!
o. d. l., och tillägget "i Guds namn" ligger väl således
ej direkt samman med någon tanke på brodets
helgd. Ordet quäs (n II) användes om allt
bröd och även om annan småt. Ta. Synd en
det icke att äta fint bröd till vardags,
men "da fik en just äldre" Ta. En brödbit,
som man tappat, togs upp utan vidare eller
t. ex. med orden "quäs väskings bröd" (n. bröd, bröd,
brödn, brödn) (-t- för -s- eller -s- falsk upp-
suggning i väskings?) Ta. J. minns sig ha
brödet sin morfar säga vid d. l. till fyllen:
"nu släbra ja, da va do syndet" eller
"som syn ja täpa bröbiton."
* Obs! även med 'quäs acc. vid 109.

da va sijn ta laga bröf om a användas sp. "Ta det an-
 sigs heller inte ha och man fick inte göra det.
 Men icke bestäffades det, och ej heller används det
 förbide något bestämt. 7.

Dagligt bröd benämnes bröfva, dagligt bröf ta.
 "da so usolt so du har inte bröfva" 7.
 bätts bröfvs en välös. små smärret (fi) a bätso
 bröf. ta. Brödlösa = bist ja bröd mat o.

Man kaller fast anigon ja skämt och säger: "var
 hä ofe du onäkt?" Svar: "i mög möraskj."

Terebröd benämnes om videt anigon gång
 användes levbröf eller helt enkelt bröf; sönä 1/3
 ut bröf. 7. don enas dj don andras bröf.
 ta bröf ur omün på non.

Man talar ej om att vara i anigons bröd. Sine
 mot kan man tala om att ha onöga bröf
 ätara, att vara en onjti bröätars 7.

B.U-u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

Bröd betraktas som kvantbeständigt i främ vilket
 framgår av ett uttr. som "at brö te!" Att äta
bröd utan sovel: äta bara brö, möra brö o.
 (omla tändora, bröftan, brötana f. o.). Att äta
smörgås med pålägg: dubbsöva ha trä
ha möra sögar (sövt, vid seket och kon-
 stant -v- iakttaget men i seket -v- och -g- hos
 samma individ; jfr. Sf. sid 141) ta brö o.
Allmänt namn på bröd. o.

En bit bröd: en bit brö (bit m. II). En bröd-
smula: e brösmula (f I). Ett stort stycke bröd:
storf stycke brö. Brödskiva benämnes bröfiva (f I)
 och den ista skivan brukar kunna kallas lat
känt. Brödkant kallas brökänt (m. med. o. f. pl.
 antingen - känter, som äro för siges som den van-
 liga formen, eller - käntar, iakttagen i ett par
 fall; b. f. plur. - känta). En brödkulle:
bröknäls (m I) = ett stycke tunt och gammalt bröd.
 * även-käntna D. U. u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm1

Biörets egenskaper: fäst (a ~ a?) bär torrt vara vanligare
 än nybäka bär. Biöd kan nog vara sejt,
 men om detta endast användes om ämnen icke
torrt biöd är visst. P. U. u. Biöd är pipet
 störpipet, töt, degit (so da fäsmar i
 tända) Ta. degit, fylit (d. r. s. gott och bra). Torrt
biöd säges vara töt, "men häf da kan m
 into seja" Ta. Biödet är "knälet" när det inte
 är "mjöf" Ta. Det är "särft o tungäti" då det ligat
 länge utan att dock bli torrt. Torrt biöd
 kan röra röra tobäckas Ta, slä se f. = onjukna
 Om onjukt biöd upplyses: du ska äta mjög
 ka bär, so bär du stärka (rubet = mjög)
 Ta.

Det ofte är ett onjukt biöd: roskörps (r. ? II)
 och unds körps Ta. Upplysning om särskild be-
 nämning för det inre har ej kunnat erhållas.
 möjligen inamäts P. U. u. Biöd kan bli "bräsläps"
 P. U. u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

Även
 med 9 av
 sid 133

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

(äv. bröskäpa H.): överskynen skiljer sig från det inre
och bilden blåser. Ta. (jfr. sid 42)

^x bröds (om. I): bröden är långa och runda. "bröda
brödar" Ta. Ordet brö existerar ej. En bröpa är
rund och tjock: bröpa (j. I. b. j. plur. ären brö
pa). Kakan är rund och jämförelsevis tunn:
käka (j. I); den är med eller utan hål. Kaka
med hål kallas brödkäka. Ett bröd i levform
kallas käsa (om. I). Ta.

III. Bakugnen och bakverkaren.

I små lushäll hade man ugnen
inne i stugan och bakade där. På stora gårdar
hade man bägarstuga, där man även byggde till
jul. ^x Lute hade man ugn utanför stugan och
inte särskild bakstuga i stugan. Det kunde
även, att man hade ugn i "bröghäsa" ^x

^x Vid slakten förvarades där även det rengjorda inmanntat
^x b. j. sing. ären brö ^x B. U. u. Ta.

ün̄, ün̄on, ün̄nar, ün̄na m. (se vidstående teckn.)
ün̄gn, ün̄gn o.

Pakungrens botten, ün̄n (m.) som jämn annars "väf
käko v̄na (= sneda). Inmurad bakväll finns ej.
Stickglugg och stickjäm o. L. Särskilt namn på
calv och kant ej kant. Med j̄na avses ut. L. gju-
ten ingvelucka med gångjäm; okant f. Hela ingens-
öppningen kunde ha infattning av jäm, och ingens
är omrad av tegel. Ugnsöppningen kallas också

ün̄smün̄, ün̄smün̄ny (m II) (se ut f. 1.) L.

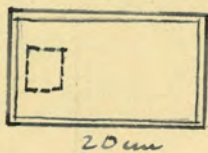
Röken från ugnen gick ut genom kösten (ej
köstén!) m II. L. Rökfångel och dess delar o.

Om det i inmurad hårdt svöter alltid
kanna upplysning, att man ansett det men ej
gälv haft det. L. f. H. Ugnstunna o.

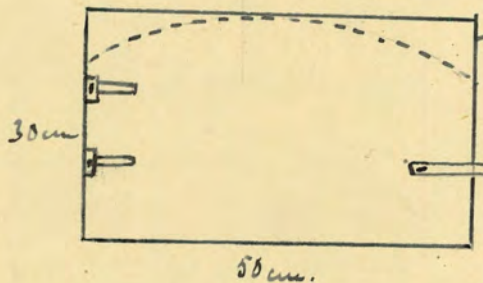
Ugnsöppningen stängdes med en lucka, lucka (f. II),
ün̄stapa (f.) Ta. f. Enna lucka som av jäm eller
sjök plåt (det senare på den ugnen, som ännu finns i
B. U-u.

Ugn

till sid. 8.

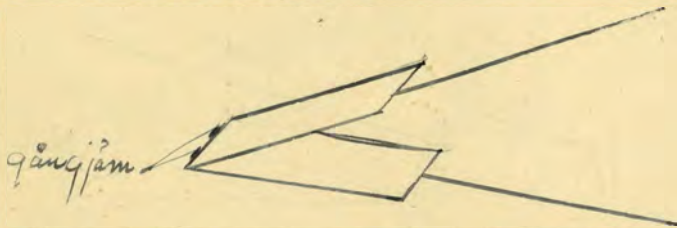
Dragslucka, stängd av dragssten. Den streckade linjen anger rökgången som ett i förb. med värt.

Ugnslucka. Den streckade linjen anger värtets inledning.

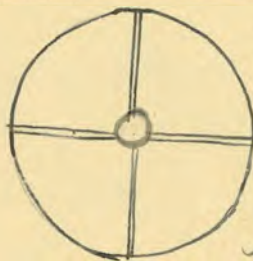
Voffeljäm

till sid. 13.

Rakmätt

till sid. 16.

2 dm.
(s. 35) R. 2.

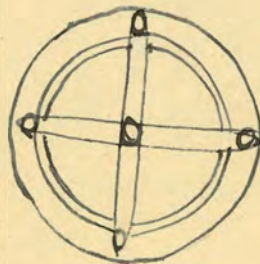
Lulock

till sid. 59.

Lulkaka

till sid. 59.

stugan hos L.) Det samliga sättet att få denna att låta
lita, nu att ha den vilande på en fals samt vägg,
som de sluttar inåt. En dylik användning finns ännu
på Lybäck. Man kunde också stötta luckan med
en "stiftsa" (f/I), ett vedtå e. dyl. I både fallen var luckan
föredd med ett handtag. Elgen hos L. är föredd med
gångjärns lucka. Orsaken den stora öppningen fanns
en mindre, som täcktes med en halv tepl-
sten, "drägsten" L. som kunde flyttas i öppningen,
som nu är en hel stens storlek. Med denna
reglades draget och rännan. Stenen togs bort
om någon blev för svår, drä drägsten f. = skjuta
för drägstenen? En lysöppning fanns ibland vid sidan.
På plåtan framför bakugnen fanns en stor jämhall
(bevarad hos P), där man elds i ena hörnet
för matlagning. L.

Bakved skulle vara tor gränvè (Björkved blev
för samit. B.) Denna högs "sætes krafes i skogen"
P. U. u!

delades på mitten och klövs mitt ita. En riktigt
stora ugnar (t.ex. på Bengårdar o. d.l.) delades den ej
på mitten utan en bit sigades endast av, så att
svarta blev "fem kvaster".

Eldningen. De dugds (duga och dugi) into sup (R. L.)
va piga som habet t ala ungen. Den mindre
ugn lades först in ett tråra (tråra^{ra}?), om-
på dem lades sedan sedan korv och trio.

Elden brinner med potande liga: brina svetsiga?
"do raf brå hånet" H. Sagan skapar vaggan O.
Sagan slå fann: lagon slor op, fram (laga,
laga f. r. I. om plur. lago?). L. lin anigt
sitt att förhindra detta tycks ej vara känt. B. L.

Ugnskäpp användes och benämndes: bränstaka
(m̄) L. bränpåk (m̄) f. ung såp m̄. L. Så fick ugnen stå
"om kvät, såga man ut." f. innan man tog sig
för att raka ut käva ma ung raka (f. I.) f.
Denna hade hiskaft, men gåla ut en av fåm.
B. L. - u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acnr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

Sopningen av ugnen skedd med en uvsöp (m̄) i
Denma bestod av ett shaft med djupa fister jämning.
I denna ing fister tall- eller enist. mest "endris"
B. "bräpåk" ma & sögra (f̄) po än". "so häds
du st ämbar ma vätm änas fog da el. E
I detta ämben löpades alltri ugnskrasten.

Temperaturen i ugnen provades med mjölk (n) eller
salt (n). Man kastade in litet mjölk och sig med lunn-
Man låga det brunn, eller salt för att se, hur det
spredde. L.

Var ugnen för varm, avkyldes den genom att man
kastade in salt. L. Man kunde också "söpa flera
gögar" B. I denna fick ugnen "stā (o slā se)"
B. ugnen "stor o slā se" E. Ugnen säger
vara "brä värn" B. Brännhet C. Svalhet. Det
här varken om- eller undervärme (svårhet) E.
Örvarme: ögavärme, ösvärme (realgen.?) E
Undervärme: undervärme. E. Man talade om
B.U-n.

"hög" och "låg" väme. E. Om övervärmad part för
 soag, joga n prats (m III) o la in gröt (Sf. sid. 152.)
 Enligt Kj och B förekom det dock ej att man eldade un-
 der jägande gräddning. I så fall fick man för
 "ela örn", d. v. s. elda upp ugnen igen. I lysöppningen
 vid sidan om den stora ugnsöppningen (se sid 9.)
 lade man in törvs (törvs ~ törvs?) som lyse. L.
 Endan den bakugnens saknats o. vid Sjön gick före-
 kom gemensam "bäqastuga" för folket. Vid sommaren
 nyttjades ännu en bakugn gemensamt av flera husvärd.
Glyttan bakhall o. häll, som användes till bakugn o.
Ukstyarna o.

Voffeljäm användes, men bakning av rau och smunkar
 kände man alls icke till. Enligt B. skulle icke ens
 voffeljäm ha förekommit för c:a 50 år sedan. Ett
voffeljäm hade antingen det utseende det nu har
 "ma jätan" (jätan i sing?, icke lämpel för jätan)
 E. Under vore "avloga o fyrkanta ma
 B.U-u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

sid. 8.

laga skäft (m II o III) (se iordtände tecken) E.

Pannkakslagg. päykaklag (m II). i min båg
glöm fäns into päykaklagar. do häds di
stikpävar (f I), som di säts p n päv
ring (m II). B.

Jämbakungar fick man med jämspislama.

"jämispisar (jämispis m II) fok di p ötätärs
man di slöpa into bäckdugna fö da". Pi Petters
del (se fötecken. öar engemän) användes den gamla
murad nyren tillika med jämhällen vesan för
ännu i dag. Jämspislama som av bävequans till-
rekinng. f.

Bakbord. Ett särskilt fristående bakbord fanns på de
ställen där man hade begravnings. Men ännu
har man flyttbart bakbord, bæk fival. så kunde
bida slagen knämmas. Det fristående oajänte
bæk bög (m III). Bakskivan m firded med "öpa
stärns kantar" (ang. byn. se sid 5). E. Denna flytt-
B. U. u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

14.
han beskriver placeras under betoningen oransi
ett annat bröd. Den kunde man se lång, att ett par
stycken fingra plöts ist den till formen "da ha
ärlig ännas hadda in i raka (raka, rakt)
Bakbrödet benämnes baktrög m. dögtrög^{B.}
(m II) "da va dasama oko da va"^{B.} Vid
Lusby, N. R. tjänat i sin ungdom m. dögtrög
"so stöf, so du pek stā in va vār änds"
(quns? björn ent. m I). De hade rektangulär botten
yta, i dörråggarna stod inuti mot botten.
Lagen roides och arbetades sannligen "ma hön
doga"^{B.} (hän, hän, händer, händerna, händerna
m.). Till limponast användes dock ett
rör (s. f. rörd plur.?) m. s. v. s. en spade med ett
långt skaft. E. Han benämnde ännu detta rör
hörnspåds (m I) B. Ett "kräpträ" (jfr. ut 10. krä
frä¹² där det smars ä. giset är något öppnare än
det fina och som det tycktes ännu kräpträ).
* ell. dögspåds E.

(há há, hán ~ hán, hana ~ hana n.; kan
 följande varit möjliga gån å- Guset "budue"
 och kanske även observerade Gudskiftningar?)
 Ett klapphi användes även som limspår E. B.
 Si hödet stod till jämsing, heddades det över
 med ett bakläkay, byläkay (-läkay, -läkay
 -läkaya n.) E.

Mjöl förevades i inhusboden (mätbö, -n
 -bödot -bödotya ~ -bödo l. f.) uti e mjöl
 strönda (f.) denna var rund, vidare upptill,
 omg l. u. hög och nimmare l. m. vid upptill. E.
 Eller också "stog da i mjölarar" (m I; -l-
 kan icke fullt "slag" utan å ett snellanting
 mellan l och l' vilket allis å fallet i förb.
 h+ l). Under bakeringen förevades mjölet
 i en mjölbäke (m I). denna var sneligen fyr-
 kantig och försedd med ett fallbart lock på gång-
 järn. Man kunde också ha det (och detta borde vara
 P. U. u.)

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

det vanligaste) i ett fr. lillfillet avvänt kiel, fät
(n II), bängka (m I) Kj.

Utkavlingen av brödet sköttes med kävs, böt
kävs. E. En D. en fivedd med genomlöpar axel
Antingen som den lita eller kunde. E. B. De
sistnämnda kallades kruskävs (- kävs, - kävs,
- kävs m.) ell. näskävs B.

De styckena skuros av med en vanlig böds
kniv (m II), vilken ännu användes till att jämna
kruterna o. D. E. Till uttagningen av kakorna
brukade man mätt: kakmöt ~ - möt (n II).
Fastsnitt vid detta sätt håmmöts (se tecken b. sid 8) E.

Saknar man kakmätt med divid fastsittande
kälmätt eller man ej vill ha hilet i mitten på
kakan (se sid 35.) tröps hilet ut med ett koro,
høy (n II) eller en fyrbör (f. het. f. sing. - bör,
plur. - bör, - bör? ~ börma) B.

Brödet finds in i ugnen med s. k. bröskuta
B. U. u.

17.
brög^räs^la ~ - gräs^la (f. I. bot. f. plur. ?) E. L. brög^rspä^ds
(m I) B. En dylik var antingen gjord i ett bestod
av en rund skiva med skaft, eller också satt
skivan fast i "e g^rä^lka (f. I) ma e j^onsk^ola
(f.) j^or^o E. Samma spade användes till att
bröd, j^omsp^o användes ej, den var gjord av
l^o, och den blev benämndes: skaft (m II)
o j^ora gräs^la" E. Kavel, omkring vilken
kakorna lindades, användes ej.

Om kakorna omdu karlingen fastnade vid
brödet "f^o de skr^opa d^on st om^o k^omm^o"
B. De man skulle flytta kakorna från b^oke-
brödet till brödspaden tog man om^o händerna.
Vid riktigt stora b^oke var man fr^o till detta.
Om man satte om^o på spaden, om^o också ställde
in i ugnen. E. Brödet f^ock icke komma i ord-
ning i ugnen, om^o om^o så sp^odde, rättades
dette till med "brög^räs^la" B.

P. U. u.

Porttyckla o. från baksbrödet till t.ex. soffan, där det
 fick ligga och jäs, flyttades brödet med händerna
 eller med en s. k. bröspåds, bröspåds(mī).
 Denna var försedd med endast ett kort skaft
 till skillnad från den id. 17 nämnda stöve brö-
 guden.

Brödet sattes ändan till jäsning på bröbrädan
 (mī). Denna var försedd med "kånt jo omso
 ändor so g kuond stala dom opapá
 varan una fot una." Brödstege o. B.

Till aggningen av brödet använde man någ
 (mī). Denna var antingen gjord av trä eller av
 jämpinnear fotsatta i trä eller helt av järn
 ställtis e. d. l. En pinne satt i mitten och 5-6
 stycken runtom. Man hade också aggkar-
lar (se sid 16) med piggar av järn på en träaxel.
E. Fjochne brö, t.ex. limpa aggades med en
 D.U.-u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acconr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

"nun träpind" E. Distning av ränder i båndet, för att detta skulle bli lättare att byta, förekom ej. Frig-
 aktligen användes ej speciella verktyg för detta. Sv B.
 Lu dock frig. uppjift uttallits: "ja ha et (se säg
et) någo, som ser ut som en käm (m II)."
 Det äroftade föremålet är vil en "knäck" men B. hade ej se fragd. s. 13.
 sett det i användning, men visste att det tillhörd
 hordbåningen. Däremot användes för båndets utvir-
 ring (se diom sid 55) en spörd (m I), bestående
 av en i knuten knusat mässingslissa med hickraft,
 i vilhet lissan löpte runt B.
 Till rengöringen av båndet hogaquads en
 vanlig kniv.

IV. Varav breddes bånd?

De sidenslag, som omder samtliga förhållanden an-
 B.U-u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

sändes till brödbakning var råg, vete och havre. L.
 (råg -or m, vete, vete m. havre, -or m?, v.) (Angående
 uttrycksformens i brödbakningen under våra år
 se högskola 19). Det bröd, som brukades här
 benämns rågbröd, vetebröd ~ väta-bröd (det senare ho-
 ligen under inverkan av rikspolisstyrelsens "vetebröd")
havrebröd (se därom sid. 64.). Av "afornjöt" o "kornjöt"
 kreddes pannkaka (se sid. 65). Men vad äitbröd,
kornbröd, bröd av blandsid o.s.v. beträffar så har det
 i snälla fall ej använts lill brödk. - Den såd som
 användes lill bröd, benämns brösa¹⁷² (bet. f.
säda K; sädon; att göra säda genus mask. är ju möj-
 ligt; sädon som mask. är iakttaget en gång H. Det
 naturliga för både torde dock vara realgen; former
sädon rikspolisstyrelsens? - ä. Gudet är som slut-
 lid i ordets ober. f. öppnare, dock är det ovisst, om
 det går ända lill -a)

Benämning motsvarande "brösa" o.
 * ännu säsi K.

B. U. u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

De sidenslag, som användes i orten ha sedan gammalt
odats och suogat de.

Av den förskade sidan reserveras "de liksta
(det bästa) de utsäds o de sämromära mäcks ^{* "sämre" (R. L.)}
(mäta, mäcks, mäti) B. Det som under kast-
ningen stannat närmast agorarna, den s. k.
slögsäden togs undan och reserveras för en
eventuell griskäp (en benämning liktydig med t. ex.
"griskulting.") L. Det som sedan en kan användes
i daglig fröbrukning. Någon särskild benämning
för denna såd har man ej. H. L. Bröd som be-
känds till dagligt bruk, av denna såd, benämnes
gröbröd, rögröd. L.

Landsmålsarkivet. Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

Okänt sid eller avförskade sidorn ha ej använts
till fröbrukning. Inte ens slögsäden (se ovan)
tycks man direkt någonstans ha bevärat i bröd
^{* även: möt L.} B. Ulriksson.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acconr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

"brån vå de fals into so måga va de nto brå
drag (vid kastingen ämbl.) so fik on älta höp i
äyna (äyna, en gång, f.ö. äyna H. 7.; obest. f. äynan,
 genus?) men de måsta va de väl trungna ta
la dän" L. - Brevet siges vara sädet L. och
färet H., om det innehöll för mycket kli (se urban).

Brod av ren vid brännas enl. L. strid brj.
 Ensellid torde med detta uttryck närmast avses
bröd, bak av finare mjöl än van i vardagelig
använd. Att denna efter den upplysningen, att
blott bröd bak av sammannår, finnår
mjöl. Bygnid o. Sammannålet mjöl används
(se ovan). Skivkaka o. Siktat mjöl används, om
ej precis i vardagelig, ni dock vid högtidliga
 tillfällen. Det brännas stärkt (s. m?) ell.
stärkvagnsmjöl L. Vid siktningen finnsbildes
klí (s. f. klí n). På små topstillen, är det

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

fanns gott om bann, blundar man sig bli i bisset.
Si detta bisset blev gammalt, blev det inuti som
ghornitet, blev hert. f.ö. kunde man ge bli åt
kreaturen, men siktningen gav inga större mängder
bli just.

Ryddor i bisset varo: sält (sälto n), ams, fej, kör
(m), kümm ("da vä da te ta reda på i baka")
L. "ka ruuma da visto n into va da vä"
(ty det var out efter pengarna och man hade inte
tid att köpa) B. I fullimpoma hade man ibland
pomoransh. ~ pumoranns B.

Somakillsater f.ö. var: ost (på de ställen där
det byggdes L.) och serap (m.) i lundskog 14.

Det vanligaste atdygningmedlet till bisset var
potatis (se nämnan lärom högskola 19, där tillhet-
ningen av dyg. bisset behandlas; sid f.)

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

I. Deg och jämsing.

Av deg (om II) baka man; f.ö. talar man om peng
kaksmät och ägröra men använder ej dessa
ord om bröddag Rj. Ett litet e. o. g. är man för-
satt deg, kin man deg, bröd, som ej är
särskilt, av deg ell. dag ket (se sid 73). Uket
dega ell. dega sig, finns ej. Man säger i st. för
dega fast: fäsmä; för deg i. bn degi.
Segna o. deg kin benämnes deg kin, deg kin
(om II). Rj.

Deg använt som bröd o. blatkäcka för -deg o.

Arbetet att sätta degen: säta, säta till degen
(säta, säto, sät), säta degen (säta, säto,
sät). Om limpdeg användes uttr. säta till degen
simpodegen gripes dagen fort om annan
* Jfr fästare sid. 33; ett litet t. -slag kan ibland höras. P. U. u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

dag sattes tidigt bak dagens morgon. Materialet svar
 dagen gjordes o. dagen gjordes i ett degning (se sid 14.)
 Dagen ströptes för en gång eller (se sid 14.) litet i
 sänder. Våtekan, som tillsattes, degnspå (n.). Innän-
 ning, motsvarande mjölklopp Rg. o. Angående
mjölk till Ryggar ^{endast vid pötebröd.} - från inns degnspå
 och mjölk hannan, därefter tillsattes urdeg
 (se sid 28) eller jäst (se sid 29) och sist salt. Rj:
frödeg, rustdeg o. den brödda deg kallas helt
enkelt Rg (m II). Att arbeta om deg: äta,
knäda & knöda ka, arbeta deg Rj.
Vågen särskilda ceremonier vid fulbr kringen
har om ingen kännedom om. Sill degn
om arbetning användes samma mjölk, som da
den sattes. Angående jättet att knäda deg
med händerna eller med särskilt redskap
 (se sid 14-51) deg är för litet marbetad:
do br fa krämpar (m II) & " Rj:
 B. U. - u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 Fgl. 16
 SDM.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

Annämnung för att nijölet sväller o. degen är stodig.
 man kan fått "brä", rar, stadi deg, degon
 a lagom. Kj. Om "sän" a felora (obs! quor!)
 de "ke" m^{fr}o s^{at} o degon han brötner
 ff. (Liken kan "gätt filoras" di t.ex. quom att
 du grott.)

1 ff.
 30:7.

Att degen jäser: degon jäser (sup. jäs Kj ~ jäst?)
 du kan jasa brä o dänt. Du säger jasa
op, jasa for jasa for frägo. Ett annat
 uttryck för "jäs upp" är jasa op. Dock är
 det väl svårslant, om detta är geminn dia-
 lekt.

Jäsming provas ardant drigenom att man
 känd om degen var stodig. Kändes den di
 fast, var degen jäst. Sku jäsmings proceduren
 fast, säger degen vara lätjäst, i motsatt fall
 är den tyngjäst (det senare ä-lyst i lätjäst
 B. U-u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

27.
än något öppnare, vil berorde på att det är långt)

Om med osyrat hörd förstis hörd utan jämnel,
så fanns tydligt ej. I allt hörd förekom enl. opp-
gift antingen först eller senare (se härom sid 28)

Spårvysning av den förekom dels vid tillbedning-
en av s. k. surfalt (sid 67.), dels då man slaffa-
de sig surdy, som användes som jämsel. Angäen-
de färing av denna dy se sid 28. Denna dy
stod omg. en vecka innan den blev tillräckligt
sur. Simpedgen fick sötra (se härom närmare
sid. 51.) Kj. Det talas om s. k. ngnsvart hörd, "ung-
surt" hörd. Enligt Kj. användes denna det hörd som
pattes in, då någon kallat av så att det fick
stå inne länge, t. o. m. fick det ibland stå i ug-
nen om natten H., ett faktum, som dock för-
nekats av Kj. E.

Uljäst och halvjäst dy o.

Läsningen, betiende av sig från föregående bok, benämnes
Sundeg (m II) denna skaffar man sig genom att
 skapa samman "skräp" i "trög" o "alta chöp"
 t e lita lampa" A. av skroona gjorda en liten skovorna
 kalle en "avapa joda n et kag ma han" (Lj
 n id 14) E. somna haka sönda f småara
 (småara? - småara?) o lät p o n tabuk
 (m II) Kj. - Sundegstullen ställs på degendun
 (se id 16-17) "i skrap" eller länget in i fönkon
 (m II) i höjd. J. På sommaren firavads du
 i mätensorden: injollain, men på vintern fick
 man ha du inne för att du icke skulle
 frysa (^{sera}sera = frys) Kj.

32

Sundegen mäste innan du avindes fäskas
opp: "fäskas opp" - de lät or i juum
 väton; somna slog om ätar i mjötrög
 köaln (m II) ffr o lät or i (omni slagan till
 anten i liget o.s.v.) A. Det kunde också att
 1921-22.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

man lade dagen i litet nttan (och snjölke?) i t. ex.
en spilkärm (m II). 7. Sundagen kyddades icke.
Och det jäst användes icke om sundag.

Vid helgerna och lördagarna tillfällen, kallas e. dyl.
användes till s. k. jästbröd (se sid 54.) dricksjäst.
Dessa benämnes öjäst, dricksjäst (m). L. För
att skaffa den fick man "jumpa a te
stån (s. f. pl. ständera m?) o fsöpa på
byggorina" (ett f-förslag till s. kan ibland iakt-
tagas dock icke konstant ens hos samma
individ). Man kunde också få den i gårdar,
där det byggdes, eller tillmatagen där sin egen
byggd. Icke om det embligen med hushåll,
där man ej byggde, än med sidorna där
man brukade bygga. L. - Även öljästen måste
fästeras upp. Ang. uttrycket och tillrägagnings-
fält se van (sid 58-59) — In den köptes för bygg
D. U. u.

geninna, try man den i en butelj (patel, botel
 b. f. s. pateln buteln - or -nya m. or.) I en dylik de
finuads rksi jasten. "en hãdo m i et hãl
 stoppsæl (-sæl) o bãn e hãsa (fI) km o
 hõydo nãr i sãlay o so va da kãrk (-o!
 falsk oppbyggning?) (m. II) i. " F.
 kann ji oppfisket jast. o drickesummet upp-
samlads ej.

Endligt en svovande oppgift (L.) skulle pres-
jasten ha bryat komma i bruk någon gång
 mkr. 1870. Men di pressjasten som "de va
 de so imbyda ma sudegon so de vil
 (vãla vilã vilã-velat, pres. vil) hã m
 kvãrL (ang. -b- i st. f. -p- i imbyda = inpyr-
 da se Sj. sid 133. Att di anfrid former kã
 ma missupfattning av Gudet eller hur ji uclivi-
 duella egenheter, å åtminstone blvis möjligt.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVARTA
 SDM.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

Men en öfvergång av rikspr. p > b i ordeljud är
oberäknelig i sinne full, t. ex. bädding, bräddra jämför
städdra)

Midommarjäst känner man alls icke till, ej
heller jäst av sjökam.

Möjligen skulle det vara som man med handan
gjorde i sundagsbullen, sin avsätt att skydda
jätten mot onda makters överkan (se ut 28)
Om konststücken om dygen se ut 68-69. Det är
icke förvånat om några som helst vidde
att Lina jäst. A. Järningen tycks ej ha
inneslutit några förbud.

VI. Birsämmets behandling för gäddningen.

Arbetet att förma den färdiga dygen till kakan
B. U. u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

benämnes "baka ut" Rj.

Antalet deltagare i detta arbete var "ett som
da va folk te Rj. (d.v.s. allt eftersom det
fruns folk, ja gärdet till att sköta hushålls-
arbetet). Svaras flera pigor si frugo enl. ta
"friska bytas små" vid bakbrödet. Någon upp-
delning efter speciella grunder i arbetet förekom
ej. Det smäljer en utan tvivel att en enda skötte
arbetet ensam, i första fall de husmoder själ.

Högen finns från Östergötens till brödet antingen
med händerna eller med en degenpås (se sid 14)

E. Si vidt arbete att arbeta upp degen ja
brödet. De op degen ja bäds elta op degen
Rj. Si varje gång lades upp ja brödet
"et älto (m I) eller en bädeg (m II), si brö-
des arbetet att forma kakorna: baka ut.
föst trå en älto (obs! föst trå, ej f) o so
B.U-u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

kräpa o ut ot ma höndoma o so käura. K.
 Angående rehtygen vid kavelingen se sid 16. Detta
 lillrigagångsrit användes alltri vid kakbak-
ning. Under degen, som skulle kavalas ut,
 ströddes mjöl "so da into fastna. so käu
 ra en främ o tobakas". Ströddes då so
 lifts o so käka o ströds mjöl untun
 dor uön K. Om kakan (d.v.s. den utkavalade
 degen) fastnat, lösgjordes den med en bröds-
 kniv (se sid 17). Det mjöl, som användes till
 utbakning, benämnes spslags mjöl (sid 15, 25)
 Något uttryck för att man mjölet för litet
 lyckas ej man kint. Vid kavelingen gick
 man så lillriga att man först tog
 "släta käuron" och så "kruskäuron" (om
 man hade någon sådan); se sid 16. Om man då
 varit kruskarel behöfde man ej nagg. Men
 i annat fall naggade man med nagg eller

Nära med
 deut. u.
 1.6.
 Sf. sid 69

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

B. Ulriksson

naggkavel (se sid 16) någon gång, tills man tyckte
att den var väl anggad. Måladt gjord man,
in^a mⁿ någa, an^as, fal^do (enda gången denna
form iakttagit, f.ö. allid fölt) mⁿ f^ro mⁿ i
höra. föräks^ton (den samliga formen för "föres-
ten" hos alla) behö^do (behö^a, behö^do be-
hö^a ell. *behö^ft-?) mⁿ into mⁿ p^ra sⁱs. —
Det kunde också att man, sedan karkoma
var färdig, anggad den ett tag på quis-
lam eller på t.ex. jingen, där de stod till
jämning. Tillus frikom det, att karkoma
naggade på båda sidor "men de va into
na de hado stor^a bak^a dä" Kj. Man talar
om karkoms r^eside (f^r) av^aside ~ ög^rside
da och av^aside ~ v^rds^aside (ob-na- utan
assimilation, ett dyl. iⁿhållande av Gudens är
ej omöjligt. Man kan t.ex. på höra länds utan
att behöva misstänka en tillfällig uppsmyggning.
*) (se sid 46.) av^aan = arispidan. (D. U. u.)

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

Formen - sia för i dessa oms. ej iakttagits alltså
med - sida. i de oms. som nämnas lista 30 sid
44 är förhållandet tvärtom.)

Sedan ett upptag karlats ut och ang-
gats, togs bakoma ut med ett kakemått (se
sid 16 med tekn.) Detta benämndes att "ta ut
kaka" Rj. Det som kom ut för måttet, hel-
lades ej med något särskilt namn. Detta fick
man "ha chöp o språ dög ä ljön" Rj.
Thåje kaka var omg. 2 dm i diameter och
1-2 cm. tjock. Kallde baket vanligt knäcksbröd,
tog kallet som tidigt med att kakan togs
ut. Vid bakning av s. k. knäcksbröd ~
knäcksbröd tog man käl i ena kan ten.
Om däris används redskap se sid 16. E. Arbet-
tet att frisa kakan med käl benäm-
nes att "ta ut hög" Rj.

Di bakoma soro färdiga ställs
B. 21-u.

2. spisbröd
s. 48

ff. 53.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

de andra att jäsa. Men try den då med händerna
 eller med en hårspade (id 18) och flyttade den
 till en soffa, en sänge, dyl. Dessutom hade man bröd-
bröden (id 18), som man placerade på ett par stolar
 i närheten av ugnen. B. 'Du kunde man då ligga in
 bakom likom i byllo. Lika bakom på en säng
 e. dyl. "do lä en et våro ma kåker. so vék
 (vika, vék, vike) du för bakläkaya (id 15)
 o lä et nytt våro" Kj.

Av skorona i håget, skräps(n), skorona B,
 gjorde man andau till urdeg (id 28). Blev
 det sedan något öre så gjordes man äisar
 en s. k. skåbils (-tt-artikulerat annorlund
 än i det enkla bils). Det kunde väl att denna
 går åt bansen, men man try icke för givet,
 att så skulle var. E.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Frgl. 16

B. U-u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

37.
Allu bakade icke sjön kakorna innan de sattes
in i ugnen, ej heller spånades de.

Om angina behandling av
höst frö gäddningen gäller hela tiden till-
redning av vantligt spisbröd. knäbröd i egent-
lig mening (lötant) bakades ej. Utbaktningen
av limpon, bullar och käsur tillgicks i hvarst-
ade på samma sätt. Den nedan skall dock
angivas de moment som tillräckligt vid
baktning av dessa brödsorter, skiljer sig från
spisbrödsbaktningen.

Vid limpbak rullades ett ätte (sid 32) ut
till en lång käsa (mI). Dessa delades av i
bitar med en brödkniv (sid 16) snett så man
hadde att "förmå limpa" Rj. Angående limpon-
ens form se sid 7. Vad dess storlek beträffar,
så kunde de vara knappt ett kilo. Rj.

Limpona uggades med en håpimme, så att
D. U. u.

det gick igenom (sid 18-19) L. - "limpona läi on i sörja" (f).
 19 (fr att de där skulle få jäsa). "limpon
 smörds de (smörja ell. omörja?, smörds, smöf)
 ina de sato in dom. De va, vänlet väton
 de häds, man ja ha sit at, de häve (hä,
 häds, häve ~ häft, det senare rikspolisjä-
 mkan?) serapväton E. (jfr. sid 41.)

Vid bakning av kusar och bullar förfors på
 samma sätt som vid limponbaket: man skär
 bitar av bröddagen och formade dessa. Man
 taler om att "bräa bullar" E. Kusarna mag-
gads likt som limpona med en häpinne och
smörds också på samma sätt.

VII. Bröddringen.

Ordet utbakning kan ej användas om bröddring
 p. U-u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

en (sid 31-32). gräddning.

Luftledning under fjögårse eldning brukade ej förekomma, omöjligen lades några kol in för att höja övervämen (sid 12.)

Det höide till ordningen att man endast bakade en sorts bröd i tegel. E. Var det emellertid så, att man samtidigt med limpan t.ex. bakade något annat, "so sate de in ogo annat förs om umon va för hét." E. va da lågon umys verms do tog on limpana föst, för limpan (obs! limpana & limpa) va sjukugast (= tvinnligt) 14.

Provgäddning av bullar förekom ej, ty man var rädd om sämmen. Temperaturer provades på annat sätt (se sid 11)

Lövtunt bröd bakades, såsom van (sid 37) omtalades, icke.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

P. U. u

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

Angående de tyrkiska kakorna för flyttring om till biskop
 quillen se ut 17. Möjligen bör tilläggas, att man
 först stödde sig på quillen, innan kakor pates
 dit. B. En smula hushållsregu nymde 10-14
 kakor; på store gårdar nymde den ibland ett
 "helt stög" (m II) E. Enligt H. om det en oskuren lag,
 att någon alltid skulle anses för ett udda antal
 kakor, en nygift, som icke kunnat erhålla hos
 någon annan. Det antal kakor, som pates in, kalla-
 des förm (germs?) E. K. (om 'förm' får ligas om
 ordets ursprungliga bet. bli förm den typ, som ämnat.
 aviken från riksp. Om eller till har det också på-
 läffats som förm H och i sm. föstförm E och
 föstsvörm T, där -v- dock står med reservation
 för missuppfattning). För samma begrepp an-
 vändes även ordet uög E. Stora omgången ka-
kor benämndes föstförm (se ovan) och föstungs-
bröd E. - kakorna stög i uögon ta de vät

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acconr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
B. Ulriksson. 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

1821-u

Jusbruna (obs! u- Gidens kvalitet) E. Detta tog emg. 5-10 min.
händring av tri kaken om på väranden före-
kom icke. kusar

Limpa och (Len) frisk rken i i ugnen med Hfr.s.7 R'L.
bitginslar och placerades flera i taget på
kåsen i ugnen E. De stodo rken direkt på bott-
nen. Limpa stog in visa tid de stog
in kvä (ej an. av $n+k > g+k$ jfr. sid 34.) o so
tog in ut dom o brä dom (se sid 38)
o omsa präs (även omsa hof dom, d.v.s.
på att de som stätt längt bort, en kom
längt fram och brä dom). Därför skulle de
sta inne gylligne he brakt. E. Limpa en
den en brä dom, som stod inne en viss tid. i.e.
fick bröket stå inne, så länge man tyckte, att det
för varje gång var lagom. Om bröket var färdigt, så
såg man eller kände det (jfr. omu om kakena)
"Jusbruna (se sid 54) o grä da na de vaf
D. 22-u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

beta E. Under det att brödet stod inne i ugnen
stängdes dörren till med luckan (se sid 8) Skrapor
torkades ibland, sedan brödet var gjuddat (se sid 58.)

Brödet jäses på under gjuddningen: ga på R.
pfa på (jfr. sid 26.) hja se E.

Bröd som går upp i ugnen för att sedan
gjunka benämnes ant. Rj. "brösläpa bröd" ~
"brösläpa H. Jfr. dock def. för detta ord sid 7.
Någon föreställning om att dgl. bröd skulle
vara dödsfall har icke kunnat spåras.

I somr. med bet. smugäddat bröd v.s.v. används
ofta - baka i bet. - gjuddat. Dess ord torde
dock vara de enda i sitt slag, ty 'baka' an-
vändes aldrig annars i bet. 'gjuddat', jfr sid
1 och 38.

Smugäddat bröd: smär**b**aka bröd B.

D.D.-u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

Biö, quäddat vid roag sänne: löy**ä**ka E, lat**ä**ka
brj 7. (bidaderna toga mera fröta för det förhåll.
att biölet för stå för länge i ugnen (jfr. nedan)

Väl genomquäddat biö: brä grä**ä** brj E.
Biö, quäddat vid dely andersänne: särskild be-
nämning saknas.

Ofullständigt quäddat biö: de**g**et, dr**ö**ket brj,
än lat**ä**ka brj, vilket betecknar att biölet
blivit de**g**igt genom att stå för länge i ugnen
(jfr. van) E.

Biödet siges ha de**g**rän**ä** (best. f. -rän**ä**), dr**ö**ke-
rän**ä**, jästr**ä**n**ä**, st**ä**r**ä**n**ä** E.

Biödet blev h**ä**mt di det inuti blev som glas-
artat (se sid 23), och detta gällde endast om torket
h**ä**rd. L. Knalligt kan biöet mjukt och torket biö
bli: kn**ä**lut (~ kn**ä**lut *sp*) brj brj, om
da in**ä** fo jäsa at**ö**r **ä**nyg (= jäsa som det för)
o sö na **ä** brj g**ä**ma**ä** E.

B. Ul-u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.

Figl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

44
Stiligt bröd. 0.

En skrynkla på brödet: skryvka (f I), brä a
skryvket E. Jfr. ännu om blåslupet bröd sid 7.
Det ansigs icke förbundet med fann att äta dy-
ligt bröd. Däremot ansigs sitta tillbud under baka-
ningen kunna förorsaka, att brödet blev blå-
slupet (se sid 71.)

Bröd, som blivit bränt under gäddningen, si-
ges vara svät, svät inundat, bränt. svädet
för detsamma sväda (sväda, sväde ~ *svät?) sväda
bräna E.

Ännu det under bakeningen kom någon fattig in
i stugan, brukade man ge honom något av det
färdiga brödet. Men andra, som kommo in, fingo
samligen ingenting, såvida det inte t.ex. var en
P. U. u.

45
barnunge, som man gav en bit. Men i gengäld kunde
det ofta, att något av barnen i gården fick gå
med "småkåka te grana" (m I).

VIII. Bredets behandling efter grändningen.

Efter uttagningen ur ugnen
"stälde de brödet på stöva, so de fick
sväva" (~ sväva a, sväva a). (Stela, stäl-
de ~ stälde, stält ~ stält) - Simpona
som redan berättade (se sid 41); setebrod brukar
man ännuot smörja ibland. B.

Det utgrändade brödet sopades; "sopa man
våg" (m II) B. Namn på det utropade röjålet
beknas.

Det hända på brödet fick sitta kvar. När
det alltför varit bant, sken man brödet
P. U. u.

svata, då man åt det. B.

Man varken svata eller veke bröstet. B.

Bröstet inkvarades i fyg. På större gårdar kunde man
båha 6-7 fyg om dagen. Att inkva svaddat bröst
ansågs inte farligt, även om man av
någon anledning icke inkva bröstet, då det
tog ur eggen. E.

Bröstet tokades i tabet fi spett (spät u II) di
placeras bakom, så mot amma häll och
med iakttagande av att " av (di) ä ldre fik höja
mot dör (dör f II; s. f. plu. ä nn dör ma) 7. di här
näm ligen om om helt rätt att ta av det.
J ust i dessa form har icke annars mit känd
av någon annan, men enligt B och E " ska någon
höja mot bröst, vilket ju kan bli sak summa (varken -
olikheter?) B. U.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.

Figl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

47.
Mellan varje kaka måste finnas ett litet mellan-
rum, så att katerna kunde toka ("en ypprog
milla") E.

Det s. k. knäckebrödet (se sid 53) hiddes upp
på ett snur, som sedan längdes över spettet. E.
Varje spett kunde enligt E rymma 50-60 ka-
ker. På smågårdar hade man ett par olika spett,
på hänggårdar ända upp till 20. B.

Brödquindar och brödhäcken funnos ej.

Angående brödet förning se orau om spett i
talet för det torrade brödet. Detta fick äm-
ligen länga på spettet tills det användes. B.
Mycket bröd, t.ex. limporna, lades ned i isbealiamer
eller förvarades i något Kål i Källaren. B.

Brödet lades stundom på "bara bords" B eller
också på brötabruk eller i brötköy (m II) B.

IX. De olika brödlagen och dess Litterering.

1. Vanligt vardagsbröd.

Bröd till dagligt bruk benämndes vanligt
 bröd, ännu spisbröd, tunnbröd. Med de tre sista
 benämningarna avses torrade kakor, och emedan
 detta bröd på sina tillfällen kunde användas i
 matlagning, så kunde benämningen
 på det sammansatta med begreppet vanligt
 bröd. På en del ställen beteckades kakor något
 förskämt än de som torrades vilka ätos mjuka
 som äroasbröd R. I blund kunde det också
 skedd vilken, att man behöfde kringla till
 vardags; i så fall var det surlimpor (se sid 51)
 E. Det kunde också vara så att folket fukt
 äta brödet bröd emedan det sajes också "ot
 dom" s. v. s. husbrödsfolk i något högre samhälls-
 skikt vid 2.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6

B. Ulriksson. 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

Ställning, bekans mycket hö. Ta.

Brödet benämnes ofta efter det sidenslag, var-
st bekats; till de sid 20 angivna benämningarna, ut-
ytterligen räknas: stärktbröd ~ stärkoavsbröd
(stärktbröd) 14.

Bröd av gjäst deq har icke förekommit. t. o. m.
i snarullen användes jäst. En sådan bekades
si, att man gjorde deq på vanligt sätt, både denna,
utan att den dock frist fyllt järn, i en panna
o. d. l. Du fick den så järn upp, men den gjordes
des rj. (snarulls m. j. p. skårets sid 36, där-
måjligen kan bero på en tillfällig glid för-
skjutning)

Potatisbröd bekades också med järnmedel. Emellertid
denna punkt har till utskottsurättningar,
för det som behandlas i lista 19 sid 7.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

Enna kakor, som tockas.

Benämningen på detta
bröd är spisbröd, tunnbröd. Det bakades, antingen helt
enkelt då man blev utom eller host och var (s. 2)
Farkdagens morgon gjordes degen av rågmjöl med
vatten som degen (se sid 24-25). Det jämedel, som
användes, var surdeg (sid 28) Om utbakning, jä-
sing, gjuddning och behandling efter gjudd-
ningen se resp. sid. 31-37, 40-41, 45-47.

Ljuka kakor.

Jfr. sid. 48. De kakor, vilka här om-
nämns som "aftrandsbröd" äro något förhåll
än de, som tockas, men f.ö. lika dem. Kj:
Det kunde också förekomma, att några av de
kakor, som voro avsedda att tockas äro
mjukare stux efter brädet. Kj. Detta bröd försändes
p. s. s. som linpoma (sid. 47)

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

Limpor.

I allmänhet användes icke limpor i sudsagslag. Någon gång kunde det dock kanske förekomma, och då var det surlimpor, som här. jf. sid. 48. Rj. Det är sicut att säga om ordet "limpa" (limpa j. I äru b. j. plus limpona) i första hand arer bitt av viss form eller av visst material, därför att en "limpa" alltid gjordes av samma ingredienser i samma form. Kanhända att tankens frist stamma vid brosets form. En "surlimpa" beveddes på följande sätt: De^gon slo^gs te^g dan^g fro^g (da^g on II). do ka^gpa on sp^g vä^gtno o slo^g på on^g fro^g o so vä^g da te ar^gbeta (jf. härom sid. 2). till detta arbete användes en limpspade (se sid. 14. äru sid. 25). Dagen fick si stå ramt öre natten, för att den skulle sö^gtra d. v. s. bli 'söt och god' (sid 27). - po mo^gron (plus. mo^gnar, mo^gna) la de i sud^gdegon

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

o sälto o kryda (om de slag som användes se sid. 23) o so vä da te alta myttr i. so skuld (pres. skä; skuld, sup. skūla) han stā o so stas öp jön "Kj. limpoma fornvāds redan (sid 37.) naggas (sid 37.) jāste, under det att de stodo i vannt som möjligt (sid 38) och quddades(41) om forningen av dem se sid 47.

Keoring. Behådes icke.

Rågekåpor

Om denna lillkörde sambagsbrödet eller ej, har genom fribirende ej blivit utiört. Poligt är det väl knappast, då det på flera ställen framhållits, att man för ficka äta samligt rågbrot alltid i sambagslag. Om eller tid behådes rågekåpor av helften vet och helften råg
 P. U. u.

Landsmålsarkivet Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

i form av löga sköpa E (sköpa f. I. jfr. sköpa s. 6)
jfr. f.ö. om sköpa sid 58.

2. Ljustbröd.

Brödeten bakad vid ljustliga Lillfällen benämnes
lill skillets från vänligt bröd (sid. 48) 'fint bröd'.
Litt lida det finare torrade brödet, det s.k.
knäckebrödet, vidare det mjukta jästbrödet,
örstingarna, pottingarna och svapslingarna.
Stäbröd användes också, särskilt mjuket som i skor-
pa. Till ända ljustiden bakades också bakas sär-
skilt aspans bröd och i viss mån till t.ex.
bröllop och begärningar.

Knäckebröd.

De som gjordes av rågmjöl av den vanliga
D. U. u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

göra sorten dock uppblandat med stilsikt. E. Enligt Kj.
 har det också jästjäsning, en uppgift, som icke är
 kontrollens. Sundegsjäsning förefaller dock naturliga-
 re. I utbaktningen skilde det sig från episbiskka-
 korna endast där att lälet för kranen ej placera-
 des på mitten (se härom sid 35). Det förvarades också
 något annorlunda än tunnbrödet (sid 47) men örens-
 stände f.ö. med detta E.

Eljukt höglidsbröd av råmjöl.

Det mest använda är
 det bröd som benämndes jästbröd, starkvagns
bröd, stärsktbröd. Detta brädes, som de två
 senare minnen angiva, av färsat mjöl det
 s. k. starkvagnsmjöl eller stärskt, färsikt
 E (sid. 22.). Jästbröd benämndes det emellan
 det ej brädes med sundegs-utän med jäst-
 jäsning (se sid 29). De två gjordes i ordning och

behandlades på samma sätt som spisbrödsdegen
(sid 50 med hänvisn.). Det utbakades som en van-
lig källkaka, vilken då äts mjukt, eller skeri-
till en s.k. julkaka (sid 59.). Dock brukade man
stän ut jästbrödet finare: de krusa de små
sp^{er} (se sid 19) och j^ogs små sn^{er}er^{er} (v^äta fⁱ)
B. Det förvånades som vanligt mjukt bröd.

Vörtlimpa, eller som benämningen kanske of-
tare l^or: v^or^tbr^öd ha icke varit synnerligen
allmänt. Det är hänt omvänt och behandlas på
de ställen där man byggde (se sid 39) till julmar.
Angående tillredningen är det så endast att
s^äga, att vört stogs i vanlig limps^og, men
brödet behandlas ut som gamla G^ol^oks kakor
utan k^äll eller som runda limpor. E. De ob-
stända angiften, som erhållits om detta bröd,
synas tyda på att det icke varit synnerligen
vanligt att baka dy. bröd, vilket skeri behäftas
D. U. u.

av diehla uttalanden. E. B.

Sötlimporna skilde sig från surlimporna (sid 51-52 med hänvisn.) endast därigenom att de bereddes av finare råmjöl. Rjäaktligen tillhörde de höfdebödet. E.

Sirapslimporna voro samliga limpor med tilläts av sirap. Enligt E. gingo surlimpor och sötlimpor under namn av sirapslimpor ännu om de icke innehöllt sirap. Lade man nu i sirap (serap, -on on) i limpdigen, då skulle "limpora jäsa ävra" o ina de setos in skulle de för bakbäds o tretas o någas (se sid 38, 33 resp.) Rj. Stundom användes seymjöl (hänmjöl) till sp. E.

Vetebröd

My ha vetebröd av äldre behåts i orten, men det användes i mycket liten utsträckning. En statue hade en "halspån vete" v.s. ligger med avigiden upp, då de jerte B. U. u.

Landsmålsarkivet. Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acconr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

pr. är, och av detta blev det inte mycket ören till sete-
 bisk. L. Sammanfattande namn på bisk, behat av
setemjöl: vätbrj ~ vätbrj (jfr. sid 20); vätbula
 kan också stå som benämning på setebisk, anstan
 av vad form som helst. Senlor (sämra; riast
~~en~~ adit ha - lett - b, j. II) som "avloga o
småda om sökslag svapa" (-f- i ett dyl. ord
 har användats endast vid detta tillfälle). Sen-
lor behåles lill helgema och under fastan.
 E. Det vanligaste setebisket var dock seteku-
ru: vätkisar (om 'kure' se sid 7). Dem smor-
 des liksom senloma med sockerlag, för att
 de skulle bli blanka. I bland flätas de också,
 då det var riktigt finta. Likaledes klippte man
 och brände dem Rj. ("de va sökada o
klippta o fläta"). Man behåller också
små bullar (se sid 7), senlor (krigta j. II
 I?) och kanne (krans om. en appteknisk form
 B. U. u.)

Hr. sid.
34.

Landsmälsarkivet Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1920. SVÄRTA
 SDM.

Fgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

kränser som abest. f. plur. och en omissöföfattning)
 Saffransbröd hörde holligen till sällsyntheten.
 Det talas om en saffransringar (saffrans-?)
 Dessa kunde vara i form av en krans
 eller kringla. Kj.

Skorfor behandlas ären. Man skilde på "löya
 skorpar o trina skorpar." (är o av löya skor
 par Kj.). De föra vara vanligen s. k.
 kryddskorfor (kryddskorpar) med hälften
 betenjol och hälften stärsikt. De ären behandla
 ut och quiddats som långa leon. Dessa
 skuras sedan i skivor vilka delats mitt
 ite. Smaktillsatser i dessa skorfor var
 pomerans och sirap vanligen. Kj. De runda
 skorfora fick man genom att dela sina
 runda kullar mitt ite. Skorfora torhades
 på efter det att det öriga brödet quiddats.
 (sid 42.) Jfr. ären sid. 52-53.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Frgl. 16

B. Ulriksson

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

Bygghulle. o. Flada. o.

Tullbröd.

'Ang. brödbrodet användning till julana se sid. 55.
 Det vanliga tullbrödet var det s. k. jästbrö-
det (jfr. t. ex. sid 54) Detta behödes ant i
 vanligt sätt eller också i form av en s. k.
jäckåka (L.). Dessa var något större än
 en vanlig tallrik, hade en ganska tjock
 degnig yttre, en något tunnare kinnremsför
 och trassover ett kors med regelbunden placera-
 re, så som teckningen anger (Sj. sid. 8)
 Till tullbrödet hörde också den s. k. julosten
jäckost (m I). Dessa behödes av vanligt
 rågmjöl och hade s. k. korn i ömse
 ändar (se teckn.) E.

Unga personer skulle till jul ha s. k. julrost
jäckrost (genus?), som lades på brödet. Underst

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.
 Frgl. 16

B. Ulriksson

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 3027:6. B. Ulriksson. Sdm

60.
Leds en vörtkaka, om sidan förekom. Använd
Leds den omtalade jäst-ell. julkakans samt
en limpa och en julose. Vetebullar e. dyl. före-
kom icke på julbordet. L.

Det behålls ären till jul naturligtvis vetebröd
i frunt sid. 57-58 angivna former. Enligt berättel-
se av Lursten till L. skulle också ha före-
kommit vetebröd i form av stora kakor.

Lursten L. är dock född i Runtuna och huru-
vida traditionen är utmärktvis också för
Svarta s:n ha icke några nygifter från
annat håll såhelt betydligt. Dessa kakor
vara ang. stora som en tallrik och 8-9
cm. höga. De fingo järn på ett skyffel
(fygked n²), tannas de sedan vältades över
i en plåt eller en panna. Klara man socker,
på stuvad smör Olet över kakorna. — En
dyl. kaka fick pigan i julklapp jämte kaffe

och en limpa, medan dungen fick en flaska hånvin.
Annandagens morgon skulle så pigan koka det
kaffe, hon fått, och skära av sin kaka och bjuda
husbondfolket, varvid dungen trakterade med sitt
hånvin.

Det behövs enl. E. också "julgubbar"
som skulle hänga i julgranen (julg^xgr^xän
f. s. - gr^xän E, - gr^xäna ; o. f. pl. - gr^xänor,
- gr^xänar? b. f. pl. - gr^xänor; - gr^xäna är nog
otänkbart eller åtmin. inte naturligt i sms.
men enkelt gr^xäna H.)

Om det julbröd som behövs åt hel-
het, skulle dungen ha en bit av var part. L.

Olika slags bröd för olika årets högtider.

till påsk behövs s. k. påsk-
ämnar av vete deg. E. (p^xösked^xä^xna f. I och II?)

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

D. U. u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

En deghimp plattades ut till arling form och gjordes något plattare i ena ändan. Den skär man några kack som frästills de stjärten flisen mellan de främsta kacken veks upp för att bilden vinkarna. I den tyckare ändan huvudändan, sattes en tunnare bule, som skulle bilden huvudet. Ögonen (ögga, öga, ögor, öga och ögma?) gjordes av kaffe bönor eller bärna ärtor. Den lödriga delen var väl omg. 20 cm. lång. Den fiskduren behandlas förhinderis åt binen.

Under fratan behandlas fästlagsbuler, fästida buler (se sid. 57 om semlor). E.

Särskilda brödsorter för bröllop begäring o.s.v. vara oantastligt fina brödsorter av råg-och vete mjöl samt tärtor. Det var "bröllopsstafa i grana färger o grävstafa med grön o vit o svart" E.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

(täfa f. E. även täfa Ra). Som förmög till
trölp och begravning används baketen (se
nedan).

Ris av myonjölke frekorn och används som
särskilt "rait" 12j.

Suäbrödsbakning är en senare tid till. Ba-
kade man något dyl. så var det baketen
vilka di ofta användes som brölopsförmög o
grävsförmög E. (ö. Guset i förmög är kanske en
aning öppnare än t.ex. i nöd men dock icke
så öppet som e). Man bakade i så fall
spänbaketsor och smörbaketsor (om ö. Guset
se om om förmög). Ingechiensema i spänbakel
sema var ägg smör bröcken och mjöl.

ina m tog ut prätm ur äym, häds m m
pind (m I) te rula dom om, so de väf
som lyvolspän (plur. spänma och spän^o?) E.

ä*
uc

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.

Frgl. 16

B. U. u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Acenr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

Småbete gjordes av mjöl, socker och smör och be-
hödes i små former, som ställdes på plåt i ugn,
som icke fick vara för varm och icke för
svak. E.

3. Kättor eller andra sällan behåre slag av va-
rdsbjöd.

Vägra andra biddarter än de som redan
nämnts, ha, såvitt det kunnat utiönas, icke
frikommit i hemmen.

Till djuen behådes särskilt bjöd. Det var s.k.
hårdbjöd L. Det behådes uten jäst av "hår-
gröpa" med något sig i och naturligtvis med
vetten som rågras.

4. Matättor, som stå på gräset till bjöd.
Rån och munkar behådes icke men väl

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

väfflor och pannkakor. Aug. väffelpaj och pann-
hällaggar se sid 12-13 Det gjordes augspannkaka
ägspänkäka, d. v. s. ganska tjocka pannkakor,
 som gjordes i plåtar med uppstånne kanter, s. k.
långpannor (I) = långpannor. Dessa sattes så in på ålstr.
 Rj: Mycket tunna pannkakor förekom icke
 egentligen av den anledningen, att man just icke
 hade annat än en stekpanna att göra dem
 i då de icke gjordes i någon, och man då
 icke kunde få dem så tunna (se sid 13) Rj:
 Det mjöl som användes till pannkaka, var ärl-
mjöl eller kornmjöl (se sid 20). Pannkaka av
 hvar slaget mjöl var "kalspannkäka".
Potatispannkaka, potätspannkäka och frösk
pannkäka - om än i något mindre mån - hörde
 till vanligheterna. De fönn beredd på van-
 ligt sätt av rårisen potatis. Rj:
Spettkaka är ett okänt begrepp.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Fagl. 16

B. U. v.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

Rökning av palt förekom ofta. Man gjorde en
 deg av mjöl och blod "hädara en vänli
 deg." När degen kändes stadig lades paltarna som
 formats till bullar e. dyl. i "vätgröta" för att
 kokas. De var färdiga, då de flöt upp. Kj.

5. Paltbröd.

Bröd, berett med blod som spås benämnes palt-
 bröd. paltbröd. brä (b. l. brön) eter fäkritor
 a into so brä som eta sön Kj.

Om man så ville kunde man späda ut blo-
 det med vatten eller mjölk, men det skedd icke
 vördnadsvis. Det mjöl som användes var grovt
 rågmjöl, och till degen användes jäst af smör.
 Den färdigkredda degen benämndes paltbröskig.
 Beredningen av brödet tillgick så: blodet
 kylades av och silades, mjölet röddes i och

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Frgl. 16

B.U-u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

jätt tillsätter. Rakorn behånds si ut som hällkorn, vilka ibland ristades i frösedeln. De fjärdiga rakorn längdes på ett spett i taket på de fingo ringa, tills "de släppte påntorna" (jfr. ordet kant sid 5.) d.v.s. tills hantarna gingo sönder. Di måste man tyga ner dem, ty i annat fall riskerade man att rakorn gingo itu och föll ned från spettet. Faltbröd äro icke som vanligt bröd utom där att man t.ex. lag en bit för att smaka på det. Rj.

Om det som blev kvar efter faltbröddagen skroos o. dyl., kunde man baka s. k. svärpält. Man skivade då dessa resten av dagen upp i taket, för att de skulle sura, och sedan gjordes denna kaka, som gjordes (meddelat av en tillfälligt på besök varande syster till Rj; inf. Svarta - bo, som bodde utom socknen).

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6

B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA

SDM.

Frgl. 16

B. U. u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

X-folkets och folkseckers rönade bröd och baktning.

Bröd kunde "skämmas" jämas, d.v.s. fristans för en
 beuom att låta ut bröd kunde man så ja det
 drickan att man inte längre fick "skäp^rit br^d."
 En illasinnad person som kom in under baktningen
 kunde också "skämma" brödet. Medlet att låta den
 en olycka var endast att säga till den som var i närheten på
 orsak till den. Men sökte naturligtvis även att
 förhindra att något dyl. skulle inträffa. "törn^våra
 g^ay o' knä^strⁱke br^d, da kan ingen jä^ma"
 d.v.s. g^ann som lindats om fingret och bröd
 som behövs under det att brödkanalen st^ru-
 pits av mot knät, det kan ingen skämma.

A. — En något annorlunda bet. torde sesen att
 göra kons i ågen ha; d.v.s. att man låmes inte
 direkt hade sig avväija skada utan fastner
 försöker sig om en lycklige utgång. "m^or om

Landsmålsarkivet. Uppsala 3027:6
 B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
 SDM.

Figl. 16

B.U-u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 3027:6. B. Ulriksson, Sdm

joop ^{→a} k_os i d_eg_om o s_a: "m ska vel_ugn_a"
(obs! q_uo.) q_us q_av_or.

En hel del k_utscher som kunde in_utr_äffa i sam-
band med bakningen tygs som varsel och fr_unt-
s_äg_eher f_ä o_lila s_itt.

Den, som var kvick, di det g_ällde att k_unta
is till n_ogn_open (u_ns_op_ris) skulle snart bli gift_e.

Den, som l_upp_e ihop en kaka bra, bli auk-
ty till att l_upp_e "br_as_or o_t q_uib_om" 12j.

Om det under bakningen brann i sotet var-
fr_u sp_ese_ln f_or "e j_um_ufr_ue", di blev det
f_ier_i och ja vare det brann, desto k_utskes-
fullare blev det. 7.

Om en kaka under bakningen faller avig
(äve E. äru_ug A.) di di det d_ött eller u_nff_ott.

Sk_ofall kunde också sp_ojas f_ä annat s_itt.
U_lta_nja h_ällen (h_äl, -in; pl. h_äl_or, h_äl_a
och h_äl_oya Jfr. lista 30:45) satt det tunna

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1

sötflagon, tunnare än det tunnaste papper" (tunn, tunnara, tunnast, da tunnasta). Detta kallas "jåkfråg". Om det lunnar, skulle man spöja lik, innan hordaket var slut. f. (öb's' sid. 71). Vattnet, vanneå angoren sopades (se sid. 11) användes rimpligta till att tvätta spämmena (allsid tyk m. II) åt kreaturen. Detta vatten, ^{ung} sopvatten, lär även förmåga att tya bort värtor. A.

Rekomm att kasta in några saltkorn i ugnen, sedan du sopats vid brådet, och spinga in väg, för att man icke skulle köra di det smattade (smättra), kunde man också bli av med värtor. A

XI. Talesätt och liknelser.

Den stark och fisk person seds vara bröstark E.
Den, som är fet, är bröstvulva f.

f. U. u.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Fagl. 16

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm

Slagen kan skänksamt benämnas käkstän; "da
k^är i k^äkst^än" c.

Om en stugpittne kunde man säga, att han
"va h^ema o sat i ung^mi^eruⁿgen o tog emot
br^ö" L.

myt out i da sa t^{ig}an o sl^ögs ma br^ö
p^ason (p^aso upp^ryggⁿing för p^aso?) U^p.

"da br^äkar i br^ö sa t^{ig}an o l^ag för p^ason" U^p.

"a k^aka liton so a h^örd d^e st^örd, so
da ena för j^elpa da ändra" A^j.

"da ska br^ä andra b^älar" A^j.

"ändan st^er äts döm som d^e sk^uls lit o
l^ana br^ö" U^p.

"k^aka s^ökar m^aka" E.

~~lilligg till us 70~~

Om det vann i stötet uppåt skostenen så
vartade detta om att b^rist^et skulle bli bl^ask^upet.

Di sl^ög man med en kⁱpp för att lösa stötet och sk^ula
elden. H.

Landsmålsarkivet, Uppsala 3027:6
B. Ulriksson, 1930. SVÄRTA
SDM.
Frgl. 16

D. U. u.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Acconr. 3027:6, B. Ulriksson, Sdm1